

ÎNSEMNĂRILE CRONICARULUI GRIGORE ANDRONESCU DESPRE VECHEA GOSPODĂRIRE A BUCUREȘTILOR

de ILIE CORFUS

Cînd publicam cronică andronesciană,¹⁾ nu cunoșteam încă însemnările de conținut administrativ ale lui Grigore Andronescu, autorul părții a doua a acestei cronici. Descoperirea și punerea lor în circuitul științific vin acum să contribuie la o mai bună cunoaștere a gospodăririi țării și Capitalei de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și de la începutul celui următor.

Îndelungata sa carieră funcționărească a dat puțința lui Grigore Andronescu să acumuleze o vastă experiență și, ca urmare, să lase urmașilor săi o serie întreagă de note și învățăminte în domeniul diferitelor ramuri ale administrației publice din vremea sa. Condicile în care și-a trecut aceste însemnări se păstrează în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.²⁾ Dintre acestea, prima și cea mai bogată în conținut a lăsat-o în seama fiului său cel mai mare, Nicolae.³⁾

1) I. Corfus, *Insemnările Androneștilor*, ed. Institutului de Istorie Națională, Buc., 1947.

2) În colecția de manuscrise românești, cotele 52 și 118. Aceste manuscrise au fost descrise de I. Bianu, în *Catalogul manuscrisurilor românești*, I, Buc., 1907, p. 125—128, 273—275, fără a le fi putut însă identifica autorul.

3) El a notat, la 22 mai 1822, în această condică următoarele : „De la însumi luînd cunoștință cîtă înțelegere aduc însemnările la cei ce nu le cunosc și iarăși cîtă întunecare pricinuesc cînd nu să văd, ca să să simță de cel doritor mai nainte pînă a nu-i sosi și trebuința, am adunat de fieșcare slujbă, ce după vremii am cercat (practicat), cele mai trebuincioase și le-am așăzat într-adeastă condică, eum să văd, ca să fie spre ideie și folos copiilor mei, pă carii Domnul Dumnezeu să-i învrednicească a petrece prin mîinile lor și mai mari slujbe decît cele însemnate. Să vă aduce dar trebuincioasa dășteptare asupra fieșcării însemnări, ca să vedea-scă cite din fieșce să și naște, și nădăjduiesc că cu întărirea puterii învățaturii a meșteșugului condeului, care o va dobîndi cu ajutorul Ziditorului și silință a sa, va cîștiga către fieșce slujbă din acestea trebuinciosă îndrăzneală, dăpărtînd cu totul sfiala ce să aduce, cînd nu are mica această cunoștință de mai nainte. Primească-să dar cu dragoste, fiind lucru fără vătămăre, pricinuitor numai de cinste, folos și laudă. Gr. (igore) An(dronescu)“ (Bibl. Acad. mss. rom. 52. f. 2. Pasajul a fost reprodus de I. Bianu, *op. cit.*, p. 125, fără să-i fi identificat autorul, citîndu-i greșit, ca „Ir“ în loc de „Gr“, inițiala semnăturii.

Înainte de a trece la expunerea notelor sale, precizez că el a trecut în condica sa și catagrafia orașului București din anul 1789,⁴⁾ folosită și reprodusă de G. I. Ionescu-Gion în lucrarea sa „Istoria Bucureștilor”,⁵⁾ fără să fi știut însă de la cine provine acest important document statistic.

Insemnările sale privesc dregătoriile în care a lucrat tatăl său și el, ca armășia, hătmănia, spătăria, dar mai ales agia.

În ceea ce privește armășia, el a trecut în condica sa costul și cantitatea de postav ce s-a dat în 1778 slujbașilor ei; venitul armășiei pe anul 1808 (89.450 de taleri), leafa orchestrei curții domnești și cantitatea de iarbă de pușcă ce se distribuia la ceremonii.⁶⁾ Din aceste însemnări se poate studia structura armășiei din acea vreme.

Organizarea, venitul și atribuțiile spătăriei se pot urmări pentru anul 1798 din notele sale ce urmează: „Toate județele din țară, fiind șaptesprezece, au câte un polcovnec, orînduit de spătar, fără a să amesteca în altă treabă, decît numai la prînderea hoților. Asemenea are fieșcare județ și câte un căpitan de scaun, carele nelipsit păzește în curtea isprăvnicatului, țiind chiulungu (baston cu măciucă la capăt) în mină, și iaste mai mare peste slujitorii isprăvnicatului, carii să metahrisesc (folosesc) în trebile țării, adică cu trimiteri de bani la visterie, cu porunci în plăși, să dau zapciilor de ajutor pentru împlinirea banilor birului și alte orînduiei. Are dar numitul căpitan havaet (venit) de la fieșcare slujitor po câte parale 22 pă an, avînd supt dînsul și doi ceausi i (și) doi stegari, carii să orînduiesc de ispravnici și curînd să schimbă. Fieșcare județ are și alți căpitani, mai mulți sau mai puțini, după mărimea județului; să împart însă în căpitani de margine și în căpitani de mijloc. Cei de margine sînt orînduiți a păzi mărginile, ca, cînd de afară va veni cinevaș și intrarea va fi slobodă, îi dă tescherea (răvaș de drum) și așa intră, iar de nu, să poprește; cînd iarăș de supt scaunul isprăvnicesc sau din București iase cinevaș afară cu răvaș, îl sloboadă, iar fără răvaș, îl poprește. Iar căpitanii cei de mijloc să orînduiesc de spătar pentru săvîrșirea treburilor județului și ale țării. Slobози acești de mijloc căpitani să dea răvaș de drum nu sînt. Toți acești căpitani să orînduiesc de spătar și sînt supuși spătarului, îndatorăți ca orice să va întîmpla în ținutul poporului său să înștiințeze isprăvnicatului și spătarului; de două ori pă lună să trimiță și răport cu ca(rte) pentru toți oamenii ce au trecut pîn ținutul lor cu răvaș de drum sau fără răvașe. Iau și aceștia cite 22 parale de fieșcare slujitor pă an”.⁷⁾

În total, sub ordinele spătarului se aflau în județe 17 polcovnici și 98 de căpitani, cu un efectiv de 2.991 de slujitori, iar în București 4 căpitani de seimeni care slujeau în curtea spătăriei cu săptămîna, avînd fiecare cîte 21 de slujitori; 8 căpitani de scutelnici, care serveau de asemenea în curtea spătăriei, fiecare cu steagul său, format din 6—16 slujitori, în total 97 de slujitori; 2 bulugbași; 4 căpitani însărcinați cu paza celor patru poduri (drumuri podite) mași: podul Mogoșoaiei (18 slujitori), podul Tîrgului de Afară (6 slujitori), podul Șerban Vodă (6 slujitori) și podul

4) *Biblioteca Academiei*, mss. rom., 52, n. 89.

5) Apărută la București, în 1899, p. 316—319.

6) *Biblioteca Academiei*, mss. rom., 52, f. 18—19.

7) *Ibidem*, f. 82—83.

Calicilor (8 slujitori) ; 2 căpitani de foc (pompieri), care slujeau în curtea spătăriei cu săptămâna, comandind fiecare câte un steag, primul de 25, al doilea de 24 de slujitori ; vel (marele) ceauș (150 de slujitori) ; căpitanul de lefegii (83 de slujitori „îmbrăcați în galben“) ; polcovnecul de poteră (85 de slujitori „carii sint cu haine strimte și verzi“) ; polcovnicul de vînători (67 de slujitori, „carii asemenea în haine albastre“) ; bașbulugbașa curții domnești (98 de slujitori) ; polcovnicul de seimeni (97 de slujitori) și, în sfîrșit, stegarul, „carele stăpînește 4 căpitani de siimeni, 8 ai scutelnicilor, 4 ai podurilor și 2 ai focului“. Totalul efectivului militar de sub ordinele spătarului se ridică la 3.879 de slujitori.

Venitul adunat de spătar de la subalternii săi menționați mai sus, inclusiv cel realizat de la vătășia de arăbagii, cu căpitănia Zimnicei, apoi din „ploconu slujitorilor, cîte 44 parale de om, din care ia logofătul și mumbașiru (execuția) care împlinește ; din pecetluiturile (documentele) slujitorilor, cîte 44 parale, la domnie nouă, de om ; de la slujitori, cîte taleri 2 de om, cu numire de fin, ce să adună la luna lui iunie ; de la 500 surugii, carii sint slujitori, și cu numire de poclon plătesc pã la avgust cîte taleri 4 și parale 16 ; leafa cea peste an, cîte taleri 1.000 la triminie (trimestru) ; din gros și judecăți ; de la 80 scutelnici ; logofeția spătării ; răvașile de drum“, — s-a ridicat în 1798 la 77.996 de taleri.

„În urmă spătăria s-au înmulțit mult, iar astăzi, în zilele domnului rumân Ghica (1822—1828), scăzută, fără polcovnicii și căpităanii. Vătășii plaiurilor corășpondariska cu spătăria, acum nu“. Datoare era spătăria să cunoască și să știe toate mișcările din politie (oraș), din țară, du pã la margini și du pîn vecinătatea țării turcești și a graniții nemțești, ca să arate domnului mai înainte de alții prin rãport. Acum nimic nu știu, căci petrec fără îngrijare. Toată buna orînduială, cu cunoștință de toate, s-au pãzit numai de rãp(osatul) banul Ianache Văcărescu, cînd să afla spătar“. ⁸⁾

Cît privește agia, iată care-i erau, după Grigore Andronescu, atribuțiile : „Drăgătoria agii, pînă la cea întii domnie a mării sale Alexandru voevod Muruz (1793—1796), au fost însărcinată atit cu adunarea dăjdii locuitorilor politiei (orașului), cit și cu facerea podurilor (drumurilor podite) celor mari, prin polcovnicul de pod și podari. Iar de atunci și pînă acum (1822—1828) să vede împovărată numai cu îngrijirea narturilor (prețurilor oficiale, fixe), focurilor celor întîmplătoare și gilcevuri de judecăți, cerîndu-să deasupra-i și toată buna orînduială a tirgului politiei ; care are multă îngrijire pentru fleacuri de nimic. Iar din însămnările ce să vãd prin 23 foi, tot folosul iaste a ști logofătul datoria trebii sale, folosul (cîștigul) prin cercare (practică) să naște, cînd va avea și putere“. ⁹⁾

Potrivit însemnărilor sale din 10 mai 1822, în componența agiei intrau următoarele servicii care constituiau „zapcilicurile“ marelui agă, adică locurile de la care își trãgea veniturile : logofeția, ceaușia, polcovnicia de cazaci de Tirgoviște, dorobãntia, polcovnicia de tirg, polcovnicia de vînători, stegăria, iuzbășia (căpitănia) divanului, 4 căpitani de foc (pompieri), 2 bulugbași (căpitani) cu 45 neferi (soldați) și 30 de iamaci

⁸⁾ *Ibidem*, f. 83—87 Biv vel banul Ianache Văcărescu a murit la 11 iulie 1797 (I. Corfus. *op. cit.*, p. 40).

⁹⁾ *Ibidem*, f. 21 v.

(recruți), vătășia de pescari și vătășia de arabagit. Venitul anual al agăi, adunat de la aceste posturi, se ridica la 52.400 de taleri.

La cele de mai sus, el adăuga la aceeași dată :

„Căpitănia de nemți, dar totdeauna rămîne pã seama curții gospod (domnești). Cei cu arc, 6 zapcii, să cinstesc cu caftane de domn, iar stegarul numai mîna sãrutã domnului, și-i dă un bici“.

„Semnul ceaușii iaste chiulungu (baston cu măciucă la capătul de unde se prindea cu mîna)“.

„Dorobanțu și polcovnicile are topuz (baston cu măciucă la capătul de unde se ținea în mînă)“.

„Sînt și 18 căpitani ai rãspîntiilor din semtul (sectorul) agiilor, care rãspîntii sã numesc însã : Șarban Vodã, Șalvaragii, Butuc, Ghica, Aidimu, Baia, Sãrãria, Sfinți și Sf. Ioan. Acești căpitani sînt supt ceaușu cel mare“.

„Avea agia și polcovnicia de ciocli, dar acum iaste datã la casa privigherii ; la alaiuri însã sã cheamã de agie“.¹⁰⁾

Din altã însemnare a sa se vede de cîți slujitori dispunea mai înainte agia, dupã „caidul“ (condica) vistieriei, cum erau repartizați și cum se numiau : ceaușia avea 150 de slujitori, numiți „cãlãreți ot vel (de la marele) steag“ ; căpitănia de dorobanți 100, numiți talpoși ; polcovnicul de țirg 100, numiți „cãlãreți polcovnicești“ ; polcovnicul de cazaci sau de Tîrgoviște 150, numiți cazaci ; căpitănia de nemți 50, numiți „nemți de poartã“ ; polcovnicia de vînãtori 30, numiți vînãtori ; cele douã căpităanii de pompieri 100, numiți „de foc“ ; cele douã căpităanii de ceremonii 60, numiți „de alai“ ; cele 18 căpităanii de rãspîntie 540 de slujitori. În total, efectivul militar al agiei se ridica, dupã statele visteriei, la 1.280 de slujitori. Pe lîngã aceștia, agia mai avea 8 trîmbițași, „cu sirmaci (trompetist) și toboși ; 24 sacagii scutiți de bir „pentru întîmpinarea iangînurilor (incendiilor), cãrora li sã da de agie adeverinte“ ; 24 de coșari „ce mătura coșurile prin politie, asemenea scutiți ; avea și doi pristavi (crai-nici)“.¹¹⁾ În realitate însã, agia dispunea efectiv de un numãr mult mai mic de slujitori. De pildã, în anul 1809, ea a avut, dupã o altã notã a lui Grigore Andronescu, numai 347 de slujitori.¹²⁾

El aratã apoi cã agia avea din vechime sub ordinele sale 12 isnafuri, adicã corporații de meseriași și negustori bucureșteni (brutarii, jimblarii, mãcelarii, lumînãrarii, bãcanii, cîrciumarii, fãinarii, sãpunarii, simigii, precupeții, tabacii și trãistarii), de la care încasa anual drept poclon 5.450 de taleri „pentru îngrijirea ce li sã dã la ale lor obiceiuri“. Mãcelarii însã, care dãdeau agiei un poclon anual de 600 de taleri, au ieșit de sub tutela acesteia pe timpul lui Alexandru Moruzi (1793—1796) și „sã așazaserã în altã orînduialã, cu eforie“, adicã își cãpãtaserã autonomia, „iar acum (10 mai 1822) sînt slobozi a tãia fieșcare. Lumînãrarii și sãpunarii sã arãdicaserã iarãși în eforie ; acum de sineși, prin jalbã cãtre ot-cîrmuire, s-au întors iarãși la agie“. Toate isnafurile de mai sus aveau, în 1822, prețuri fixe de vînzare a produselor lor.¹³⁾

10) *Ibidem*, f. 22 v

11) *Ibidem*, f. 23.

12) *Ibidem*, mss. rom. 118, f. 14 v.

13) *Ibidem*, mss. rom. 52, f. 22

Din însemnările sale se cunoaște leafa mică, ce se dădea lunar funcționarilor agiei, în contrast cu venitul enorm ce-l aduna aga într-un an. Astfel leafa lunară a treti logofătului (30 de taleri), a ofițerilor și a soldaților din agie se ridica, la 14 octombrie 1814, la 786 de taleri și 60 de bani, iar tainul pîinii soldaților la 152 de taleri și 60 de parale, în total 936 de taleri lunar, cită vreme, potrivit notei sale intitulată „Iratul (venitul) agiilor ce s-au urmat cu începere de la leat 812, mergînd spre înălțare pînă acum, leat 822“, ciștigul agăi în anul 1814 s-a ridicat la 192.850 de taleri. „Acest irat — precizează el — s-a adunat de Nicolache Filipescu, în zilele mării sale Caragea voevod, cu mare catahrosis (abuz) în toate“. ¹⁴⁾ În acest venit fabulos intrau pocloanele incasate de la funcționarii agiei (65.700 de taleri) și de la isnafuri (4.850 de taleri), precum și veniturile întîmplătoare („ti-hira“), care dublau aproape pe cele dintii, ridicîndu-se la suma de 122.300 de taleri. Menționez cîteva din aceste venituri întîmplătoare, pentru a se vedea ce abuzuri acopereau ele. De pildă, se lua anual 9.600 de taleri de la simigii „ca să nu să supere de nart (preț fix), 6000 de taleri de la băcani pentru același hatir ; 60.000 de taleri de la brutari, „cînd li să da o para peste nart“, cu alte cuvinte, cînd li se permitea să vîndă pîinea mai scump cu o para decît se stabilise oficial ; 1.000 de taleri de la pre-cupeți, „să li să treacă cu vederea vînzarea lor“, adică la un preț mai ridicat decît cel oficial ; 500 de taleri de la bragagii, „a nu supăra de oca dreaptă“ etc. Merită relevată și diferența enormă dintre leafa primită de un funcționar al agiei și banii ce acesta-i dădea agăi drept poclon. Bunăoară, treti logofătul, care avea un salariu de 360 de taleri pe an, dădea agăi anual 2.500 de taleri, adunînd, la rîndul său, un venit bunișor de 10.410 sau chiar de 13.894 de taleri. Atîta a realizat Grigore Andronescu în 1819. ¹⁵⁾

E drept că un agă mai puțin lacom încasa mai puțin. Din însemnarea ce poartă titlul „Iratul (venitul) agiei, care poate să să adune fără mare catahrosis (abuz) și turburare“, se vede că acest venit se ridica la o sumă mai moderată, adică la 51.450 de taleri pe an. ¹⁶⁾

Tot la capitolul veniturilor agăi, Grigore Andronescu mai notează : „Avea și aga filodorimă, taleri 1.000. de la vameșii carvasaralii (vămii) pentru doi slujitori ce da în slujba vămii, și s-au luat pînă la leat 805. Iar de atunci s-au tăiat și filodorima și oamenii slujitori, bani însă să da agiilor, atît pentru acei doi slujitori, cît și mai cu dinadins pentru ajutoru ce i să da la ale oborului Tîrgului de Afară. ¹⁷⁾ „Agia — adaugă el — are a lua și fin, cîte un car de la fieșcare slujitor, însă în parale po (cite) taleri unul parale 5“. ¹⁸⁾

¹⁴⁾ Nicolae Filipescu a fost agă în anul 1814 (Bibl. Acad., mss. rom. 118, f. 145).

¹⁵⁾ Bibl. Acad., mss. rom. 52, f. 31, 32 ; mass. rom., 118, f. 52.

¹⁶⁾ *Ibidem*, f. 30 v.

¹⁷⁾ *Ibidem*, f. 30.

¹⁸⁾ *Ibidem*, mss. rom., 118, f. 7

Din anul 1819 se mai află trecută în condica sa o catagrafie a locurilor publice din București, precum și însemnări cu privire la venitul și atribuțiile marelui ceauș, polcovnicului de târg și stegarului, subalternei agăi :

„Circiumi	Hanuri	Băcăni	Cafenele	
213	22	59	14	plasa Tirgului
118	22	13	2	plasa Mogoșoaii
108	6	27	2	plasa Tirgului de Afară
153	9	44	2	plasa Gorganului
141	18	30	1	plasa Broștenilor
733	77	173	21	

„Această catagrafie s-au făcut în leat 819 și iaste trebuincioasă pentru ideie asupra împărțitului ocalelor la circiumi.

50 brutării, 30 simigerii, 30 pescării.

Ceauș (ul) cel mare are de ia avaeț pe an, în Săptămîna cea Mare, de toată circiuma cite parale 24. Ia și felinărit de toată prăvălia 12, însă numai din semtul (sectorul) agiiei. Scoate și judecățile la veliți (boierii mari din divan) și divan. Printr-însul să pecetlueste de agie orice prăvălie și marfă. Păzește și la târg (ul) Moșilor.¹⁹⁾

Ceauș (ul) cel mare are a face cu oboru, adică a merge la fieșcare târg să cerceteze, în locul agăi, vînzarea fieșcării zaherele (produs agricol).²⁰⁾

Polcovnec (ul) de târg apururea să întoarce pîn târg, preveghind de să păzește orînduiala narturilor (prețurilor oficiale, fixe) de către vînzători. Privește și a nu să întîmpla atamii, gîlcevuri, murdalicuri aruncate pîn uliți, poduri (drumuri podite) stricate ca să să dreagă, noroiurile și gheața iarna să să aridice, cum și să afle mai întii ce să mișcă prin târg și ce să vorbește i (și) ce adunări să face pîn cafenele și circiumi sau alte locuri.

Stegar (ul) agiiei este da (tor) să îngrijască la focuri, pentru a porni sacale, a avea prăvăliașii apă și căngi la prăvălie“²¹⁾.

Informații noi aduc însemnările sale si cu privire la procedeul efectuării expertizelor pentru fixarea prețurilor de vînzare în București a articolelor de primă necesitate (pîine, carne, luminări, săpun), ca sarcină de prim ordin a agiei. Expertiza se numea atunci cișniu, iar prețul stabilit, nart. Nart se mai numea însă și orice preț fixat și fără expertiză. Asemenea expertize le-a efectuat în repetate rînduri însuși Grigore Andronescu, ca unul ce cunoștea bine procedeul de la tatăl său,²²⁾ iar calculele făcute le-a trecut în condica sa. La sfîrșitul uneia din ele, reprezentînd calculul cheltuielii cerute într-o zi de un cuptor de pîine ce cocea aluatul provenit din trei chile de grîu, el adaugă : „La leat 805, cînd s-au făcut această socoteală de vornicul Radu Golescu, avea și griul nart. Atunci s-a hotărît prin anafora să vînză brutarii pîinea pe la brutării, să

19) *Ibidem*, mss. rom., 52, f. 32 v

20) *Ibidem*, mss., rom., 118, f. 7

21) *Ibidem*, mss. rom., 52, f. 32 v.

22) Dovada o constituie însemnările găsite într-o condică a tatălui său și trecute de el în condica sa în legătură cu expertiza făcută în divan pe timpul lui Mavrogheni (1786—1790) pentru fixarea prețului pîinii (*ibidem*, f. 43 v.—44).

nu dea zeciuală“, adică remiză celor ce le-o vindeau. El arată apoi că, începînd din anul 1810, adică din timpul războiului ruso-turc și al scumpirii grîului, s-au mai adăugat 15 taleri la chila de grîu, transformată în făină și coaptă în acest cuptor. ²³⁾ Potrivit expertizei făcute în același an, prețul piinii s-a fixat atunci la o para 92 de dramuri. ²⁴⁾

„Tot cu asemenea orînduială — continuă el — s-au săvîrșit narturile brutarilor în zilele domnului Caragea voevod, care domn, aflîndu-să mîhnit pã ginerile mării sale, Mihalache Suțul, cînd să afla dragoman al Porții și în urmă s-au făcut domn al Moldovii (1819—1821), fără de voe-i au făcut pã Nicolache Suțul agã (1815), ²⁵⁾ atunci dar, pînã a nu-l orîndui prin hrisov, au arãdicat din agie isnaful brutarilor, sistisindu-l (înființîndu-l) supt stãrostie, fãcînd staroste pã Babic brutar, carele și drãmuia piinea pîn tîrg și bãtea“. În hrisovul lui Caragea, prin care s-a acordat brutarilor autonomia, s-a fixat și termenul cînd urma să li se fixeze prețul de vînzare a piinii, ²⁶⁾ adică de douã ori pe an, primãvara la 25 mai și vara în august.

În primãvara anului 1819, mării boieri, între care și aga, însãrcinați de noul domn, Al. Suțu, sã facã expertiza pentru stabilirea prețului de vînzare a piinii în Capitalã, au încredințat lui Grigore Andronescu, pe atunci logofãt al agiei, efectuarea acestei operații. Din socotelile acestuia, fãcute în acest scop, rezultã cã expertiza se executã în felul urmãtor : se cumpãrau de pe piața Tîrgului de Afarã, adică din obor, trei chile ²⁷⁾ de grîu, una de calitatea întia, alta de calitatea a doua și ultima de calitatea a treia, toate la prețul pieței ; se calculau apoi cheltuielele ce le necesita pe zi o brutãrie, care cocea piine din fãina rezultatã din aceste trei chile de grîu, inclusiv dobînda banilor și cîștigul lor, se scãdeau apoi tãrițele și se cîntãrea fãina cernutã ; din aceasta se fãcea aluatul și se cocea piinea, care apoi se cîntãrea și se adãuga un spor de trei la zece, considerat cã rezultã din amestecul fãinii cu apã, sare, drojzii etc., la formarea aluatului ; cantitatea de piine obținutã din cele trei chile de grîu se calcula în dramuri, ²⁸⁾ care se împãrțeau la banii cheltuiți cu cumpãrarea grîului, mãcinarea și facerea piinii și socotiți în parale ²⁹⁾ ; suma rezultatã era prețul, la care brutarii erau obligați sã vîndã piinea la populație. ³⁰⁾ Prețul piinii, stabilit oficial la 19 aprilie 1819, a fost de o para 90 de dramuri, urmînd ca, în cazul cînd în cursul anului prețul grîului ar scãdea sau ar crește, sã se facã o nouã expertizã pentru stabilirea unui nou preț al piinii. ³¹⁾

²³⁾ Bibl. Acad., mss. rom., 52, f. 25 v.

²⁴⁾ *Ibidem*, f. 26. Pe timpul rãzboiului din 1806—1812, în Capitalã s-au impus prețuri maxime la grîu, fãinã de grîu, mãlai, crupe, orz, pãsat, ouã, vin, rachiu, zahãr, vînat, fin ș. a. (*ibidem*, ms. rom. 118, f. 13).

²⁵⁾ *Ibidem*, mss. rom., 118, f. 147—148.

²⁶⁾ *Ibidem*, mss. rom., 52, f. 43 v—46.

²⁷⁾ Chila de 8 banițe ; banița de 44 ocã ; chila = 352 ocã.

²⁸⁾ 400 de dramuri fãceau o ocã de piine.

²⁹⁾ 40 de parale formau un taler sau un leu.

³⁰⁾ Procedeeul descris de L. Șãineanu, în *Influența orientãlã asupra limbii și culturii romãne*, II, Buc., 1900, p. 135—136, este incomplet.

³¹⁾ Interesante sînt și notele lui Grigore Andronescu în legãturã cu regulele ce trebuiau pãzite la pregãtirea grîului și a fãinii pentru expertizã. El recomandã ca grîul cumpãrat „sã fie de cel de Ialomița, roșu, cãci aridicã (suge) la apã“ (Bibl. Acad., mss. rom., 52, f. 90).

Brutarii, care nu respectaseră prețul fixat în 1818, adică 104 și jumătate dramuri de piine la o para, ci vînduseră piinea la un preț mult mai ridicat, adică 65 de dramuri la o para, nu s-au mulțumit cu prețul fixat în primăvara anului 1819, pretextînd că sporul la coacere este numai de două la zece și cerînd să li se scadă și zeciuiala, adică remiza de unu la zece pentru cei ce le desfăceau piinea. Cererile lor au fost respinse. O dată cu fixarea noului preț al piinii, s-a desființat, în primăvara anului 1819, și starostia, adică autonomia lor, fiind readuși sub supra-vegherea agiei. „Și are și astăzi pă mine parapon (necaz) Babic și alții din brutari, ca unii ce vrea să fie deosebiți din alte isnafuri“ — însemna Andronescu în condica sa, după ce domnul întărise prețul calculat de el.

În legătură cu cele de mai sus, el mai arată „în ce chip să silesc brutarii apururea, cu darea de bani și mijloace, să aducă starea socotelii cisniului, ca să fie numai spre a lor mare folos și norodului mare pagubă“. Astfel ei cereau ca la expertiză să se calculeze numai două, iar nu trei chile de grîu, scăzîndu-li-se și zeciuiala pentru vînzarea piinii. În felul acesta le-ar fi revenit să vîndă la o para numai 55 de dramuri de piine. „Această socoteală de doaa chile numai — continuă Grigore Andronescu — o cer cu înșălăciune, ca totdeauna să fie folosiți cu taleri 15, cheltuiala de la o chilă de a treia, să aibă și anahirai³²⁾ mijloc lucrului chilii de al treilea, fiind putincios de a să lucra, să să cîștige și cu zeciuiala ce zic că o dau, lucru foarte vătămător, căci ajunge ocoa de piine îndoită la preț decît după socoteala cea de trei chile“.

„De vor zice că n-au vînzare unde să treacă trei chile lucrînd : să împutîneze — le recomanda el — cuptoarele! Căci le-au înmulțit într-adins pentru acest fel de strigări și altele“.

„De vor zice pentru zeciuială : să vînză piinea pă la brutării, ca să nu dea zăciuială! Căci așa sînt și poruncile cele mai vechi“.

„În Țarigrad și în toată țara turcească nartul piinii să dă brutarilor cu acest chip de socoteală, adică 'cît să cumpără chila de grîu, atît să vinde și ocoa de piine. Și le rămîne brutarilor, drept cîștig și cheltuieli, tărița și sporul ce dă făina făcîndu-se piine. Cum am zice :

Taleri 30 o chilă grîu, care bani fac parale 1.200, și analoghisindu-să (împărțindu-se) pă oca 352, ce vine chila, măsurîndu-să cu banița, iar trăgîndu-să cu cîntaru vine oca mai mult, să cuvine a vinde ocoa de piine parale 3 și o lescaie (jumătate de para).

„Acest nart iaste și mai drept, cînd s-ar urma și aici“.

„Zic brutarii că în țara turcească lucrează piinea cu bulamaci,³³⁾ adică cu corcofeală de făină, și de aceea le dă îndămîna. Lăsînd a zice și pentru lucrul lor de aici că piinea cea rece o fierbe în cazan și drept aluat o frămîntă și așa ne dă de mîncăm o piine de o sută de ori, amestică și orz la zece doaa, cern făina și cu sita rară, iasă piinea și necoaptă, ca să atîrne la dram“.³⁴⁾

El a calculat prețul oficial al piinii și în vara anului 1821, cînd Capitala se afla sub turci, menținîndu-l tot la o para 90 de dramuri.

³²⁾ Corect: anarghirie = acțiune prin care cineva se recunoaște debitor al unei sume pe care n-a primit-o sau pe care a primit-o numai în parte

³³⁾ Un fel de supă cu făină și brînză.

³⁴⁾ Bibl. Acad., mss. rom., 52, f. 43 v—46.

Pină atunci, brutării vinduseră piinea mult mai scump, adică 8 parale ocaua. În raportul său din 3 august 1821 pentru aprobarea prețului calculat, el propunea să se ordone brutarilor „a să deosebi cei ce lucrează jîmblă de cei ce lucrează piine, cum s-au urmat în zile de domn (adică înainte de răscoală). Căci astăzi, din pricina amestecării meșteșugului, nartu piinii să vede pierdut, negăsindu-să în târg de vînzare, lucrîndu-să numai nartu jîmblii, care, după orînduială, are o para mai mult la oca decît piinea, și cu acest chip siluește norodu spre al lor enteres, negăsind piine să cumpere“. ³⁵⁾

În legătură cu cele de mai sus, el adăuga : „Pă cînd norodul poliției era mai puțin, piinea să lucra de brutari, iar jîmbla de țiganii boierești prin curțile stăpînilor săi. Iar după ce s-au înmulțit norodu, s-au făcut și isnaf de jîmblari, cărora în zilele muscalilor din leat 810 li s-au dat și doaă parale la oca mai mult decît nartu piinii. Mai în urmă li s-au luat o para. Acum (1821) de cătră Ahmed pașa ³⁶⁾ s-au zăticit (oprit) a nu mai lucra jîmbla, ci numai piine“.

„Din piinea cea rece, care zic că o vînd cu preț mai puțin, pagubă nu au, căci intră la cazan și apoi la aluat. Din zeciuiala ce dau la zeciuiori (vînzători cu remiză de unu la zece) și băcani pagubă nu au, căci, voidin, pot să o vînză pã la prăvăliile sale“ ³⁷⁾

În iulie 1825, el a mai făcut o expertiză pentru fixarea prețului piinii, dar care „au rămas nepusă în lucrare din a brutarilor mijlocire, care nu voesc a vedea adevărul“. ³⁸⁾ El notează apoi că în octombrie 1827, expertiza a fost făcută de Giani Orășanu stolnic și de aga Costache Cornescu, „pã carii brutarii i-au înșălat, căci au scos 113 oca zășitei ³⁹⁾ și 58 oca scăzămînt la spălatul grîului, lucru ce nu este, căci zășitei făina de brutari nu dă, ci numai cea de franzelă, căci într-un chip să macină făina brutarilor și într-altu a jîmblarilor franzelari“. Și el conchide că „nu este mai adevărat cisni“ decît cel efectuat de el la 11 aprilie 1819 și prezentat mai sus.

În 1828, Grigore Andronescu, atunci proaspăt serdar, a efectuat o expertiză pentru stabilirea prețului de vînzare a cîrnii de vacă, folosind un procedeu de calcul similar celui aplicat la fixarea prețului de vînzare a piinii. Astfel, el a adunat prețul a trei vite de trei calități diferite, a scăzut din el prețul seului, măruntaielor, picioarelor și pieilor, iar suma de bani rămasă, transformată în parale, a împărțit-o la cantitatea de carne curată, socotită în ocale, și a stabilit prețul ei de vînzare. El adaugă : „cînd li să va da pentru cheltuieli și cîștig o para la oca, mult le este, căci acum măcelarii vitele de scaun la suhat (teren pentru îngrășatul vitelor) iarna nu le țin, ci le cumpără du prin țînguri și sate, cum le găsește“. ⁴⁰⁾

Dar calculul definitiv al prețului cîrnii l-a făcut el la 6 iulie 1828. Cu efectuarea expertizei au fost însărcinați atunci vornicii Alecu Ghica

³⁵⁾ *Ibidem*, f. 26 v—27 ; mass. rom. 118, f. 54—55

³⁶⁾ Comandantul trupelor turcești și șeful administrației țării.

³⁷⁾ *Bibl. Acad.*, mss. rom. 52, f. 27

³⁸⁾ *Ibidem*, f. 49, 80 v.

³⁹⁾ Făină rezultată din măcinarea din nou a tărfțelor.

⁴⁰⁾ *Bibl. Acad.* mss. rom., 52, f. 50

și Alecu Nenculescu precum și aga Costache Cornescu. Aceștia, „neștiind ce face, m-au pohtit — nota Andronescu — pă mine. Iar la săvîrșirea cum înainte să vede, m-am orînduit prin pitac (înalță poruncă), care pitac să să păstreze, fiind doveditor cinului (rangului) mîeu, și trebuie în vreo vreme, căci poate să să piarză condica arhondologhiii. 41) După calculul său, ocaua de carne de vacă urma să se vîndă cu opt parale, iar cea de bou cu zece parale și un ban. 42)

Ca și brutarii, nici măcelarii n-au fost mulțumiți de expertiza sa. De aceea, el recomanda divanului: „Iar strigările, care cu obrăznicie aduce totdeauna acest isnaf, să vor chibzui și să vor potoli de slăvitul divan, cu aducere aminte că cea mai multă vînzare de carne, care o fac la norodul politiei, stă în carnea de rîmător, ce o dă cu căpățînă, urechi, picere și unghii și preț neîntocmit de nart, ci după a lor voință, și în miei, carii îi vînd cu mațe, mistuială, picere și lînă, iar nu în carne de bou hrănit la sohat. Au și cite o para mai mult la porc. Vînd și carne pă ascuns cu preț mai mare. Au și cîștigul care îl dă vita de la avgust pînă în noiembrie, cînd scoate de la 30 pînă la 40 oca seu“. 43)

Grigore Andronescu a trecut în condica sa și expertize făcute pentru celelalte bresle subordonate agiei, însoțindu-le de lămuriri. La cișniul lumînărilor, el precizează că aceștia primeau pe an de la visterie 225.000 ocă de seu pentru confecționarea de lumînări pentru orașul București, „iar de Caragea voevod li s-au mai dat alte 5.000 ocă peste această sumă, făcîndu-să 230.000 Iau seuri și de la măcelari“. „Lumînărilor de ceară galbenă și albă — continuă el — li să face de cătră veliții boier nart, după ce mai întii să face cercetare cum să vinde de neguțătorii mierari ceara, apoi li să dă și lor la una ocă taleri unul pentru cheltuială și cîștig“. La ordinul visteriei, li se dă 10.000 de ocă de ceară pentru lumînări albe și 12.000 ocă ceară pentru lumînări galbene, iar lumînărilor o plătesc la prețul pieței. 44)

El arată, în continuare, că băcanilor din București li se dădea anual de la visterie 6.050 de ocă de unt, 7.650 de ocă de miere și 4.200 de ocă de cașcaval. Această „zaherea“ se distribuia fiecărui băcan prin bacalbașa (starostele) corporației lor. Și Andronescu continuă: „Băcanii cisni nu au, iar nartu li să pune, după ce mai întii, prin vel postelnic (un fel de ministru de externe), să scrie capuchehaielilor (reprezentanților țării) du pă la serhaturi (cetăți turcești de la margine) și fac cercetare, cum să vînd acolo lucrurile de băcănie. Să cercetează și aici, în județe, prin vel vistier, lucrurile pămîntului. Și după înștiințările ce să aduc, cu unul, doi din neguțători împreună cu cei orînduiți boieri, sau veliți (boieri mari din divan), li să socotesc cheltuielile și cîștigu și li să dă nartu“.

„Precupeții cisni nu au, iar nart li să pune, după ce mai întii se face cercetare lucrurilor pămîntului, cum să vînd de către țărani, apoi li să socotește cheltuielile și cîștigu“.

„Acest isnaf al precupeților, vătămător fiind opstii, căci precupesc (speculează) lucrurile, în multe rînduri s-au ispitit stăpînirea a-i risipi,

41) *Ibidem*, f. 91.

42) *Ibidem*, f. 50, 91, 92. Talerul avea 40 de parale sau 120 de bani

43) *Ibidem*, f. 91—92.

44) *Ibidem*, f. 24.

dar mijloc nu au stătut. Într-o vreme, în domnia lui Constandin vodă Ipsilanti (1802—1806), li s-au făcut și hrisov, ca să fie numai patruzeci cu prăvălii și la locuri orînduiți, avînd și cîte doi feciori copăieri a umbla prin uliți, dar nu s-au păzit, ci sînt cum să văd“.

„Circiumarii nart nu au, fără numai din an în an li să dă de agie ocale drepte și le plătesc cîte taleri 15, și să adună agii peste 6.000 lei, fiindcă toamna, cînd să împart, să găsec circiumi peste 700. Această însă luare este jaf, dar s-au obicinuit, căci întii, la începutu orînduelii, să da ocale drepte, ca să vînză cu dînele, și circiumarii plăteau prețu, da și zece parale osteneala zapciului, iar acum vînd cum voesc și plătesc cum să arată“. ⁴⁵⁾

În sfîrșit, după alt calcul trecut în condica sa, pentru a se produce o cantitate de 100 vedre (1.000 ocale) de spirit de prune, se cheltuiau 987 de taleri și 60 de bani. ⁴⁶⁾

Acestea sînt, în rezumat, însemnările administrative ale lui Grigore Andronescu, care, alăturate acum celor istorice, completează opera acestui interesant cronicar bucureștean.

R É S U M É

L'article présente une série de notes concernant le système d'administration de la Capitale à la fin du XVIII-ème siècle et au commencement du siècle suivant. Elles appartiennent au boiard bucarestois Grigore Andronescu, dont la chronique a été publiée en son temps par l'auteur de l'article. Sa longue carrière de fonctionnaire a permis à Gr. Andronescu d'accumuler une vaste expérience et, comme suite, de laisser à ses fils plusieurs notes et préceptes dans le domaine des différentes branches de l'administration publique. Les registres ou il a enregistré ces notes sont gradés à la Bibliothèque de l'Académie Roumaine.

Ses notes se réfèrent aux hautes dignités où sont père et lui — même ont travaillé, tels que fonctionnaire ayant des attributions administratives et judiciaires, commandant d'armée chef, de l'armée, et surtout agha (préfet de police). Elles aident à étudier les attributions, l'organisation et l'évolution de ces fonctions. Comme secrétaire du préfet de police, Gr. Andronescu a personnellement effectué à différentes époques des calculs pour fixer le prix maximal de divers articles de premières nécessité et la manière de calculer et les prix fixés sont aussi inclus dans les notes.

Ces notes, qui s'ajoutent maintenant à ceux à contenu historique, viennent compléter l'oeuvre de cet intéressant chroniqueur bucarestois.

⁴⁵⁾ *Ibidem*, f. 25

⁴⁶⁾ *Ibidem*, f. 49